

ב. הציון נעשה בסיד לבן, כעצמות (עפ"י ב"ק טו). והיה דרכם להניח שתי אבנים בשני קצות הקבר וממחים סיד ושופכים על אותן האבנים וביניהן, מראשו ועד רגליו. ואם השטח גדול, כגון שדה מלאה בטומאה, מציינים את היקף השטח בלבד (תורא"ש, עפ"י גמרא להלן ז. וער"ש ריש שקלים שמשמע שהציון נעשה סביב הקבר ולא על כולו).

ג. בתוס' כאן משמע שלדברי רבי שמעון בן פזי, ציון הטומאה הוא דין דאורייתא, ובבבא-בתרא (קמז.). כתבו התוס' שאינו אלא מדרבנן (וע' שו"ת בנין ציון ח"א קב.).

ב. שלשה 'בית הפרס' הם: שדה שנאבד בה קבר, שדה שנחרש בה קבר, ושדה בוכים; – שדה שנאבד בה קבר מטמאה באהל, וצריך לצינינה.

שדה שנחרש בה קבר – חוששים שמא המחרשה פיזרה את העצמות, (ומדאורייתא אין לחוש לכך מפני שהמת קבור בעומק, אלא חומרא שהחמירו חכמים בטהרות. תוס') וחוששים כמלא מענה – מאה אמות. שדה זו אינה מטמאה באהל, ולכך מנפח אדם בית הפרס והולך (לעשות פסחו), שכל עצם כשעורה המטמאה בהסט, מתפזרת בניפוחו, ובשם עולא מסרו שבית הפרס שנידש טהור.

שדה שנחרש בה קבר מקילים אפילו במקום הקבר, מפני שמדאורייתא הכל טהור משום ספק טומאה ברשות הרבים, שמא המחרשה הסיטה את העצמות (עפ"י תוס' כתובות כח: ד"ה בית).

שדה שאבד בה קבר וציינוה, ועתה אין ידוע מה טיבה – אם יש בה אילנות, בידוע שנחרש בה קבר אחר כך, ובאופן שהאילנות מסוככים בשדה כולה ואינם בשורה אחת בלבד, שאז ודאי נחרשה כולה. או אפשר אפילו כשהאילנות עומדים בגבולי השדה והציון נמצא שם, שכיון שאין מרחיקים את הציון מהטומאה, ודאי הטומאה היתה באותו מקום ולא בפנים, ונחרשה. אין בה אילנות (והיא שדה הראויה ליתע. עתוס') – בידוע שלא נחרשה (ואם אינה ראויה ליתע, אין ודאות בדבר אלא ספק. עפ"י תוס'). רבי יהודה אומר: אינה בחזקת חרושה עד שיהא שם זקן או תלמיד שיודע שנחרש (רש"י).

הראב"ד (טומאת מת י, י) והרי"ד פירשו 'אין בה אילנות' – שרואים שנגדעו, ולכן זה סימן שאבד בה קבר, כי אין מקיימים אילנות באותה שדה (כבאהלות יח). וכשיש שם זקן ותלמיד, פירשו שיודעים הדבר שאין מקיימים בה אילנות.

שדה בוכים – היא שדה שמפטירים (= מספידים) בה את המת העובר ממקום למקום, וכשנפטרים ממנו בוכים. וחוששים שמא נתדלדל אבר מן המת ונפל שם, מפני שבא ממקום רחוק, וסמכו אלו על אלו ועזבוהו שם.

דף ו

ט. מה הדין לענין טומאה במקרים הבאים?

א. מצא אבן אחת או שתיים מצויינות?

ב. שדה שמיצריה מצויינים, כולם או חלקם?

א. מצא אבן מצוינת – תחתיה טמא. שתיים; אם יש סיד ביניהן – ביניהן טמא (גם אם הוא מקום חרוש. עפ"י תוס'). ואם לאו – ביניהן טהור. היה הסיד שפוך על ראשיהן ומרודה לכאן ולכאן, אם יש חורש (= מקום חרוש) ביניהן – ביניהן טהור, שאומרים הסיד שבצדדים נקלף מהאבנים מפני החורש [ועוד י"ל שנטהר הקבר בגלל החרישה]. ואם אין חורש ביניהן – טמא.

כן גרס רש"י. וצדדו התוס' לפי זה כשהסיד מרודה הנה והנה, האם מקום החורש טהור לגמרי או שמה אינו טהור אלא מאהל.
 והתוס' גרסו 'חרס' והכוונה שיש בין האבנים ציון בחרסית כהה, שהוא סימן לטהרה. ובמקום שהסיד מרובה ושפוך על ראשו, צריך חרסית כדי לטהר השטח שביניהן.

ב. אמר רבי אסי: מיצר אחד או שנים ושלשה מצוינים – הם טמאים וכל השדה כולה טהורה. ארבעה מיצרים מצוינים – הם טהורים (שאינן מעמידים את הציון במקום טומאה) וכל השדה כולה טמאה, שהרי אין מרחיקים ציון ממקום טומאה כנ"ל.

- י. א. מתי יוצאים שלוחי בית דין לפקח על הכלאים?
 ב. היוצאים על הכלאים, מהיכן היו נוטלים שחרם?
 ג. מצאו כלאים בשדה – מה יעשו?

א. באחד באדר משמיעים (- מכריזים ומתרים) על הכלאים ובחמשה עשר בו יוצאים שלוחי בית דין לשדות לבדוק אם אין בהן כלאים. וכן יוצאים בחול המועד פסח – כאן בבכיר וכאן באפיל. ולדעה אחרת – כאן בזרעים (= תבואה, המקדמת לצמוח) כאן בירקות. ואם ניצן ניכר מקודם, יוצאים אף קודם אדר.

ב. רבי יוחנן אמר שלכך יוצאים על הכלאים במועד, כי אז שכר פעולה בזול. ומזה הוכיח רב זביד ואיתימא רב משרשיא, ששחרם בא מתרומת הלשכה, לכן מצמצמים ככל האפשר בהוצאת מעות הקדש.

א. הרמב"ם השמיט דבר זה. ובשפת-אמת רצה לומר שמה לפי תקנה אחרונה שהיו מפקירים, לא נטלו שכר כלל (ופקפק על סברא זו. וע' גם בחזון איש. ויתכן לומר שזכאים ליטול לעצמם שדה זו שהפקירוה, והיה זה שחרם. ומכל מקום יוצאים במועד כמו שכתב הרמב"ם, כי אז אנשים בטלים ממלאכתם ומוכנים לעשות פעולה זו ללא שכר נוסף).

ב. הרא"ש (ב"ק פא.) והטור (חו"מ רעג) סוברים שההפקר נעשה תיכף, ודעת הריטב"א והבית-יוסף שכל זמן שלא הכריזו בית דין אינו הפקר.

וצריך עיון אם הפקירו רק את התבואה או גם את גוף השדה (כן נסתפק המנחת-חינוך רמה, יא).
 ג. אף על פי שלפי דעה אחת אסור ליטול שכר פעולה במועד אפילו אין לו מה לאכול, שמה התירו בכגון זה שהוא דבר מצוה (עפ"י תוס'; בית יוסף סוס"י תקמד).

ג. נמצא בסאה רובע הקב ממין אחר (1/24) – ימעט ויעקרנו.

יש סוברים שאין צריך למעט אלא כדי שייפחת מכשיעור זה, וי"א שצריך לעקור את כל הזרע שנתערב. ויש תולים זאת במחלוקת תנאים (ע' בראשונים).

בראשונה היו עוקרים ומשליכים לפני בהמתם, והיו בעלי בתים שמחים שתי שמחות; על ניכוש שדותיהם ועל ההשלכה לבהמותיהם. התקינו שיהיו עוקרים ומשליכים על הדרכים, ועדיין היו שמחים שמחה גדולה שמנכשים שדותיהם. התקינו שיהיו מפקירים כל השדה כולה.

השפת-אמת צדד לומר שלפי התקנה האחרונה לא היו עוקרים את הכלאים אלא מפקירים את השדה בלבד, וכל הזוכה בה יעקור.

יא. א. האם יש התר להשקות בית הבעל וזרעים וגינת ירק במועד?

ב. האם מותר להרביץ שדה-לבן בשביעית?

א. לדברי רבי אליעזר בן יעקב, אין התר להשקות אלא במקום הפסד, כגון השקיית האילנות והמשכה מאילן לאילן שהרי זה כבית השלחים משום הפסד מרובה, אבל לא ישקה את השדה כולה, מלבד אם היתה מטוננת (= לחה) וכעת יבשה, שאם לא ישקנה – יפסיד הרבה (רב יהודה, כפרש"י). וכן זרעים ששתו לפני המועד ומלומדים לשתות, ואם לא ישקום במועד ייפסדו – מותר להשקותם במועד, אבל זרעים שלא שתו מלפני המועד – לא ישקום במועד. וחכמים (היינו רבי מאיר דלעיל ב.) מתירים בזה ובוה – הן בהשקיית בית הבעל הן בהשקיית זרעים בתחילה.

א. רש"י פירש משנתנו בבית הבעל. ואולם יש מפרשים בבית השלחין שאין בה אלא אילנות, ובוה נחלקו ראב"י וחכמים האם מותר להשקות השדה כולה או רק מאילן לאילן. וזרעים שלא שתו אסור משום שהם צריכים למים רבים ויבוא לידי טורח יתר (עפ"י רמב"ם יו"ט ה, ג-ד ובמגיד משנה). או מדובר בשדות בינוניות המושקות לעתים רחוקות, ואינן 'בית השלחין' ולא 'שדה גריד', ויש הפסד קצת במניעת השקאתן (עפ"י חזון איש).

ב. יש מפרשים שהתר שדה מטוננת מתייחס לזרעים שלא שתו בתחילה, שכיון שהקרקע לחה הרי זה כאילו שתו (עפ"י נמוקי יוסף, טור. ואילו ברמב"ם יו"ט ה, ג) משמע כפרש"י).

ג. כתב הראב"ד: זרעים שלא שתו מלפני המועד מחמת אונס – מותר להשקותם במועד שלא ייפסדו, ורק אם שכח או נתעצל ולא השקם מקודם אסור.

רבינא התיר להרביץ (= לזלף מים, השקאה מועטת. רש"י) גינה הסמוכה לבית (שאינה זקוקה למים כל כך, מפני שהיא מוצלת. נמו"י) כדי למהר את הצמיחה, כשם שהתירו חכמים להשקות בית הבעל של שדה גריד. (עפ"י רש"י).

א. אפשר שסבר רבינא שמודה רבי אליעזר בן יעקב בזה, או שמא בהשקיה מועטת פסק כחכמים (עפ"י תוס' ובהמשך אמרו בגמרא בישוב הברייתות, שלאב"י אין מרביצים את השדה במועד, אך התוס' פירשו שם דהיינו השקאה מרובה, אבל לרש"י אסור לראב"י אפילו הרבצה מועטת. ומשמע לשיטתו שהלכה כחכמים, שכן פסק רבינא. וברמב"ם משמע כהתוס', שפסק כראב"י לאסור השקאת השדה, אבל התיר להרביץ את השדה במועד).

ב. יש מפרשים שמחלוקת התנאים בשדה גריד אינה זהה למחלוקת ראב"י וחכמים, והמתיר מתיר אף לראב"י מפני שהקדמת הצמח האפיל אינה בגדר הרווחה (מובא בתוס').

ויש סוברים שהשקיית שדה גריד אסורה לדברי הכל. לא נחלקו חכמים אלא בהשקיית השדה וזרעים שלא שתו מתחילה (נמוקי יוסף).

ג. רבנו חננאל ורי"ד פירשו שרבינא התיר השקאת גינה או שדה שאינה זרועה עדיין והיא כבר מושקית מקודם, כדי לזרוע בה לאחר המועד. ולגרסתו הקשו עליו מדברי ראב"י שלא התיר להשקות שדה גריד כדי להקדים את האפיל, ולא תירצו. וכן כתב הרי"ף שמסתבר שהלכה כראב"י ואין הלכה כרבינא. וכן פסק ריצ"ג, ולזה הסכים הרא"ש והריא"ז. אבל מהראב"ד (יו"ט ה, ג) נראה שדעתו לפסוק כחכמים. וכ"מ מרש"י כנ"ל.

ד. אם בגלל מניעת ההשקאה יצטרך עכשיו למכור את היבול בפחות משוויו, הרי זה הפסד ומסתבר שמותר. וצ"ע (שמירת שבת כהלכתה סו הערה סד מהגרשז"א).

ה. צמחים שרגילים להשקותם לעתים קרובות, מותר להשקותם במועד (עפ"י שו"ת מבי"ט ח"ב סוס"י סד, משום דבר האבד. מובא בשש"כ סו, נז).

ב. לפי שתי הברייתות הראשונות מרביצים שדה לבן בשביעית. (לפרש"י (המובא בתוס') הכוונה להשקאה מועטת ובבית הבעל, ולפירוש התוס' אפילו השקאה מרובה. והגר"א הגיה בכרייתא אחת [שנשנית בשיטת ראב"י] 'אין מרביצין'). ובברייתא אחרת שנו מרביצין שדה לבן ערב שביעית כדי שיצאו ירקות בשביעית, ואף מרביצים בשביעית כדי שיצאו ירקות למוצאי שביעית (אבל לא ישקה בשביעית כדי שיצאו בשביעית. רש"י).

דפים 1 - 2

יב. האם הפעולות דלהלן מותרות בשביעית או במועד?

א. ציד אישות ועכברים מהשדות.

ב. קירוי פירצה, בגינה ובחצר.

ג. סתירת כותל הגוחה לרשות הרבים ובנייתו.

א. צדים את האישות (= חולדה המתחפרת באדמה) ואת העכברים משדה האילן ומשדה הלבן כדרכו, במועד ובשביעית (ואעפ"י שצריך לסקל אבנים מתוך שדהו כשמפנה האישות. תוס'). וחכמים אומרים (יש גורסים: רבי יהודה. עתוס' ר"ף ורא"ש): משדה האילן – כדרכו, חופר גומא ותולה בה מצודה (מפני שהפסד מרובה הוא), ומשדה הלבן (שאין בה הפסד כל כך) – שלא כדרכו, נועץ שיפוד ומכה בקורדום ומרדה האדמה מתחתיה (מפרש"י משמע ללא מצודה. ויש חולקים. ערש"ש ושפת אמת). רבי שמעון בן אלעזר (ראב"י) אומר, שדה הלבן הסמוכה לשדה האילן מותר אפילו כדרכו, שמא יצאו משדה הלבן ויחריבו את האילנות. התוס' צדדו שרשב"א מפרש דברי תנא קמא, והביאו ספרים הגורסים שהוא מתייחס לדברי רבי יהודה. ונחלקו ראשונים אם הלכה כתנא קמא או כרבי יהודה או כר' שמעון בר' אלעזר. מחריבים חורי הנמלים (ואין אומרים שנראה כחרישה, כשחופר וסותם את חוריהם. ע' נמוקי יוסף). בכל אלו אין לכוין מלאכתו למועד (עפ"י פוסקים).

ב. מקרים את הפירצה במועד, בהוצא ודפנא (רב יוסף). במתניתא תנא: צר בצרור (= מניח אבנים) ואינו טח בטיט. ובשביעית בונה כדרכו [אעפ"י שנראה כעושה שמירה לפירות].

בנין הפירצה כדרכו אסור אפילו בדבר האבד, משום טירחה יתרה (עפ"י רא"ש פ"ב ג).

אמר רב חסדא: לא שנו אלא כותל הגינה אבל כותל החצר בונה כדרכו (במקום הסמוך לרשות הרבים שיש לחוש לגנב, אבל לא ככותל שבין שתי חצרות שאין שם חשש גניבה. עפ"י תוס').

ג. כותל הגוחה לרשות הרבים (הראב"ד לא גרס 'לרה"ר', שאפילו למבוי או לחצר מותר) – סותר ובונה כדרכו, מפני סכנה [שאם לא נתירנו לבנות, לא יסתור ובאים לידי סכנה].

דף 2

ג. א. האם רואים את הנגעים במועד? האם כהן הרואה את הנגע רשאי לשתוק ולא לטמאו או לטהרו?

ב. האם מצורע מותר בתשמיש המטה אם לאו?